

ΕΝΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

«Τί θέλουν αὐτοὶ κάτω μαζεμένοι
κι ἄγρια φωνάζουν κ' ἔξω με ζητοῦν ;»
ὁ βασιλιὰς ρωτᾷ κ' οἱ καθισμένοι
γύρο κοιτιοῦνται μόνο καὶ σωποῦν.

Μὰ ἡ βουὴ δυνατότερα γροικίεται.
«Τί θέλουν, εἶπα ;» ξιναλέει μ' ὀρμῇ
ὁ ρήγας καὶ σκιαχτὰ τοῦ ἀπολογιέται
ἀπὸ τὴν ἄκρη μιὰ φωνή : «Ψωμί.»

- «Ψωμί ; Καὶ τὸ γυρέβουν ἀπὸ μένα !
Δὲν ἔχουν χέρια ;» — «Ἄκαμάτης λαός !»
μουρμουρίζῃ ἓνας· κι ὁ ἄλλος δειλιασμένα
ξινάπε : «Ρήγγα, ὁ τόπος μας στενός.»
- «Γι' αὐτὸ θέλω κ' ἐγὼ νὰ τὸν πλατύνω,
καὶ μὴ ἄλλο τίς πασκίζω ὀλημερίς ;—
Στὸ μεγαλεῖο τοῦ τόπου μας τὸ πίνω !»
- «Βασιλιά μας, χιλιόχρονος νὰ ζεῖς !»

Καὶ τὰ ποτήρια ὑψώθηκαν· ἐσβήσαν
γλυκὰ στὴ σάλα οἱ κρουσταλλένιοι ἀχοί.
Μὰ οἱ φωνές πάλι κάτωθε βούισαν :
«Ὁ βασιλιάς, ὁ ἀφέντης μας νὰ βγεῖ !»

Σιγὴ ξανά μέσα στὴ σάλα ἀπλώθη,
τὸ βασιλιά ὄλοι κοίταξαν δειλιά.
«Νὰ τοὺς σκορπίσουν !» εἶπε καὶ σηκώθη
καὶ βγήκε· καὶ οἱ ἄρχοντες ὄλοι κοντά.

Στὸν κῆπο κάτω ἀνάδεβε τᾶγέρι
μύριους κλώνους, χιλιάδες μυρουδιές·
ἡ βάρκα καρτεροῦσε νὰ τοὺς φέρει
σὲ πῶ ἴμορφες ἀντίκρου ἀκρουγιαλιές.

«Ἀχάριστοι, ταράζετε τὴν ὥρα
ποῦ ὁ ἀφέντης σας ζητᾷ νᾶναυπαντεῖ.
Γιὰ σᾶς κοπιᾷζει τόσα χρόνια τώρα,
γιὰ νὰ κάμει τὴ χώρα σας τρυφή.

Ντροπή, λαέ ! τί θέλεις μαζεμένος— ;»
Στοῦ παλατιοῦ τὴν ἔξω πόρτα ὀρθός
ἔτσι ἔκραξ' ἓνας στὰ χρυσὰ ντυμένος·
«Ψωμί ! ψωμί !» τὸν ἔκοψε ὁ λαός.

- «Ψωμί ! Ἄπ τὸ βασιλιά τὸ καρτεράτε ;
Τὰ χωράφια τὸ δίνουν τὸ ψωμί.»
- «Τὰ χωράφια σεῖς λίγοι τὰ κρατᾶτε !—
Ὅσα μᾶς μείναν τᾶπνιξε ἡ βροχὴ !—

Τᾶκαψ' ὁ λίβας !— Ἄλλο δὲν καρτίζουν.
Πεινᾶμε· γδύμνια δέφνει τὰ κορμιά !»
βραχνὰ βαριά χίλιες φωνές βουίζουν.
— «Σκορπιστήτε ! Μὴ θέλετε μὲ βιά

Νὰ σᾶς σκορπίσουν !» ὁ ἄρχοντας προστάζει
καὶ φέβγει μὲ ματιὰ γεμάτη ὀργή.
— «Πεῖνα, ἡ δυστυχιά δὲ σᾶς σπαράζει ;
Λεηθῆτε μας ! Δὲν εἴστε χριστιανοί ;»

Βογγᾶ ὁ λαός· κι ἄλλος τὰ χέρια δένει,
ἄλλος πέφτει στὴ γῆς γονατιστός.
Μὰ μέσα ἀπὸ τὸ πλήθος ξάφνω βγαίνει
κι ὀρθός ἀγνάντια στένεται ἓνας νιός.

Ἦδη τὸν γλωμῆ, αὐστηρή· τὸ μάτι
σὺν ἀπόκοσμη λάμψη τοῦ φωτᾷ·
σὰ χίτη λιονταριοῦ μακριά, στὴν πλάτη
τοῦ χύνονται τὰ δόλωμαυρα μαλλιά :

«Ἀπάνω ! ὀρθοὶ ὄλοι ! Ἀλλοίμονό του, χάρι
ποῦ ἀπ τὸ ληστή, τὸν τύραννο ζητεῖ
καὶ τὸ δικό του δὲ γυμᾶ νὰ πάρει
καὶ τὴν πόρτα δὲ σπᾶ, σὰ δὲν τοῦ ἀνιεῖ !»

Μούγγρισε ἀπάνω ὑψόνοντας τὸ χέρι
καὶ βροντερῆ τοῦ ἀντήχησε ἡ λαλιά—
καθὼς στὸ λόγγο ὅταν κοπεῖ τᾶγέρι,
ὄμοι στὰ πλήθη ἀπλώθη σιγαλιά.

«Κανένας δὲ σαλέβει ; Μὲς στὸ στήθος
δὲ νιώθει ἀντρίκι τὴν καρδιά κανεῖς ;
Μπροστά σ' ἔναν καὶ τρέμει τόσο πλήθος ;»
Σκιαχτὰ μπρός του ἀναδεύτηκαν δυοτρεις,

Καὶ κάπιοι ἀνασηκώθηκαν πῶ πέρα
καὶ γύρο του μαζεύτηκαν δειλά
κάπια κεφάλια νιά· καὶ τὸν ἄερα
γεμίσαν οἱ φωνές : «Στὸ βασιλιά !»

«Ποιό βασιλιά ;» ἀγριεμένα ὁ νιός βρουχίθη.
— «Τὸν ἄρχοντά μας ! Θέλομε νὰ βγεῖ,
τὸν πόνο μας νὰ δεῖ», βούισαν τὰ πλήθη.
— «Ποιὸν ἄρχοντα ; Ἄρχος εἶσαι μόνο ἐσύ !

Ξύπνα μονάχου ἀπ τὰποκοίμισμά σου,
μὴ σκίβεις, λεημοσίνες μὴ ζητᾶς !
Τρῖξε τὰ δόντια, ἀγρίεψε, ἀνταριάσου,
σπάσε ὅπιο μπρός σου μπτόδιμου ἀπαντᾶς !

Ρίχνε ὅ,τι κόβει τὴν ὀρμὴ σου, χύμα
σὺν ἀκράτητη θάλασσα πλατιά·
καθάλλο μεγαλεῖο μπροστά σου τρίμμα
ὡς πέσ' ἀπ τὴ γερῆ σου τὴ γροθιά.

Αιώνες δὲν ἀπόστασες νὰ γέρονες
σὺν τὸ νωθρὸ τὸ βῶδι στὸ ζυγὸ,
νὰ σοῦ θερίζουν ἄλλοι ὅ,τι σὺ σπέρνεις,
ἀργοὺς νὰ θρέφεις στάζοντας ἰδρῶ ;

Χύνοντας αἷμα σὺ νὰ τοὺς πλουταίνεις,
νὰ τοὺς ὑψόνεις σκύβοντας στὴ γῆ·
κ' ἐσὺ νὰ λαχταρᾷς, νὰ μὴ χορταίνεις
καὶ τὸ πικρὸ σου, τὸ ξερὸ ψωμί !»

«Πικρὸ ψωμί ! ξερὸ ψωμί !» ξεχύθη
κροινῆ βραχνή, βοῆ βυριά, βαθιά,
σὺ νὰ στενάξιν χίλια μύρια στήθη
ἀπὸ τῆς γῆς τὰ πέριπα πλατιά.

Καὶ μ' ὀλόρθο κορμὶ τὸ παλικῆρι
στὴν πλάτη ἢ χίτη ἀνέμισε χυτή :
«Ἦρθε ὁ καιρὸς», ξανάκραξε, «νὰ πάρει
τὸ δίκιο του καθέννας στὴ ζωή !

Τὸ δίκιο αὐτὸ ὅμως δὲν τὸ ζητιανέβουν·
μὲ τὸ κεφάλι ἀπάνω τὸ ζητοῦν
καὶ μὲ τὸ χέρι ὀρθὸ τὸ διαφεντέβουν,
τὰρπάζουν μὲ βιά ἀπ ὕπιους τὸ κροτοῦν.

Τὴν πόρτα ἂν δὲν ἀνιῖ τὴ σπᾶν σᾶς εἶπα·
τί στέκεστε ; τί γέροντες σκυφτοί ;
Λαε σκλάβε, δειλέ, ἀνανιώσου, χτύπα
καὶ κέρδεσε μονάχος τὸ ψωμί.

Ἰερὴ φωτιά ὅπιον μέσα τὸν πυρόνει
καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ πνίγουν τὰ δεσμά,
κοντά μου ! Κάτου ἄς πέσει ὅ,τι σηκώνει
γαῦρο κεφάλι ἀνάπτυμα μας ! Μπροστά !»

Καὶ μὲ ματιὰ ἄγρια, ἄγρια πυρωμένη
ὄρμησε. Ἐκολουθήσαν λιγοστοί,
περσότερα παιδιὰ τὸ πλῆθος μένει
βουβό, μαρμαρωμένο τὸν θεωρεῖ.

Πῶς στάκρογιαλὶ ἓνα κῆμα μονάχο
ἀπ τὰ μάκρη φερμένο φουσκοτό,
ὄρμᾶ νὰ ρίξει σύντριμμα τὸ βράχο
καὶ ξάφνω σβῆνει μ' ἓναν κούφιο ἀχό,

Ἔτσι καὶ ὁ νιὸς σταμάτησε γυρνώντας
κατὰ τὸ πλῆθος θλιβερὴ ματιὰ :
«Δὲν ἀνασαίνει», ρώτησε βογγώντας,
«στὰ στήθη κανενὸς γερὴ καρδιά ;

Σᾶς τὴν ἔχ' ἢ σκλαβιά τόσο ἀρρωστήσει,
κάθε ἀναφτέρωμα ἔλειψε ἀπὸ σᾶς ;
Τὰ σίδερα, λαέ, ἔχεις συνειθίσει,
τὴ λεημοσύνη μόνον λαχταρᾷς ;

Ξέρει τὸ δάκρυ μοναχὰ τὸ μάτι ;
Νὰ τὸ φλογίσει δὲν μπορεῖ ἢ ὀργή ;
Τὸ σκύψιμο γνωρίζει μόνον ἢ πλάτη ;
Τὸ χέρι δὲν τολμᾶ νὰ σηκωθεῖ ;

Ντροπή, γενιὰ νεκρὴ, ξεφυλισμένη,
σὺ σεραπετὸ νὰ σέρνεις τὴν κοιλιά,
νὰ σὲ πατοῦν κ' ἐσὺ εὐχαριστημένη
τὴ φτέρνα νὰ φιλεῖς ποῦ σὲ πιτᾶ.

Ντροπή νὰ γλήφεις τᾶπρωτο τὸ χέρι,
ζωὲς νὰ θρέφεις ἀχρηστες, λιε,
νὰ προσκυνᾷς ἀρχόντους καὶ ἄς μὴν ξέρει
ὁ κόσμος ἄλλον ἄρχοντα ἀπὸ σέ !»

Εἶπε καὶ γύρο ἀντάρισμα βουτίζει,
ἀχὸς σκορπᾶ πλατιά σὺ στεναγμός.
— «Ὁ κόσμος μοναχὸ ἄρχοντα γνωρίζει
ἐκεῖνον ποὺ διώρισε ὁ θεός»,

Ξάφνω φωνὴ πίσω ἀπ τὸ νιὸ βροντάει
καὶ ἀστράφτουν γύρο τὰ γυρνὰ σπαθιά :
«Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποὺ ἀδιάντροπα πλαναίει
τοὺς πιστοὺς τοῦ μεγάλου βασιλιᾶ ;»

— «Ἐνας πιστὸς σὲ νόμο πιὸ μεγάλο,
σὲ δύναμη στὸν κόσμον πιὸ τρανὴ !»
— «Ἐδῶ ὁ τόπος δὲν ξέρει νόμον ἄλλο
παρὰ τοῦ βασιλιᾶ τὴν προσταγή»,

Εἶπ' ὁ ἄρχοντας, «καὶ αὐτὴ εἶνε— » Στὸ νόμημά του
ὁ νιὸς ἐκλείσθη μέσα στὰ σπαθιά.
Οἱ μαζεμένοι πρὶν ὀλόγυρά του
μέσα στὸ πλῆθος σκόρπισαν γοργά.

«Δές, ἔτσι τὸ ψωμί, λαέ, σοῦ δίνουν !»
τινάζει ἄγρια καὶ φωνάζει ὁ νιὸς.
Τὸ στόμα του βυριᾶς χτυπιᾷς τοῦ κλείνουν,
κάτου : «Ψωμί, ψωμί !» βογγᾶ ὁ λαός.

«Σκορπίστε τους !» ὁ ἄρχοντας προστάζει,
καὶ στοὺς γονατισμένους τὰ σπαθιά
χυμοῦν, χτυποῦν τυφλά τὸ αἷμα στάζει,
γιομίζουν τὸν ἀέρα βογγητά.

Τὸ δροσερὸ ἀνοιξιάτινον ἀέρα,
ποὺ λουσιμένος σὲ μύριες μυροιδιᾶς
τὸ βασιλιὰ καὶ τοὺς ἀρχόντους πέρι
σὲ πιὸ ὁμορφες τοὺς φέρνει ἀκρογιαλιές.

—
«Κάθ' ἄεργο, ζητιάνο, κλέφτη, ἀλήτη
γύρο ἀπ τὴ χώρα ἔχει μαζέψ' ἐδῶ,

ἀπὸ καλύβι γύρισε σὲ σπίτι
κ' ἐρέθισε τὸν κόσμον τὸ φτωχό!

Ὅποιους πεινᾶνε κι ὅποιους γυμνητέβουν
τοὺς ἄναψε τὰ λίγα τὰ μυαλά,
τοὺς εἶπε ἂν δὲν τοὺς δίνουνε νὰ κλέβουν
καὶ νὰ σκοτόνουν ὅπιον βροῦν μπροστά.

Νὰ γδένουν ὅσους πλούτισαν μὲ κόπο,
κάθε ἄρχοντα κι ἀφέντη νὰ χτυποῦν,
νὰ κάφουν, νὰ ρημάζουνε τὸν τόπο,
νὰ ρίξουν τὶς ἀρχὲς ποὺ κυβερνοῦν.

Νὰ κάμουν μετρηζὶ κάθε δρόμο,
κι ἀρματωμένοι νὰ χυθοῦν παντοῦ
σκοτόνοντας, σκορπιζοντας τὸν τρόπο
στὰ πλήθη τοῦ πιστοῦ σου τοῦ λαοῦ.

Κ' ἔτσι τοὺς ἔφερε ἄγριος, ἀφρισμένος
ἔδω ἴσα μὲ τὸ θρόνο σου μπροστά
καὶ χύμησε σὰν τίγρης μανιωμένος
νὰ βάλει στὸ πάλαι σου φωτιά.

Κιλοῦσε τὸ λαὸ νὰ τὸν βοηθήσει,
τὸν ἐκράζε μαζί του νὰ χυθεῖ·
δὲν ἄφισε τρανὸ νὰ μὴν τὸ βροῖσει,
καὶ τὴν πατρίδα ἀρνήθη τὴ ἱερή.

Τὴν ἀρχοντιά φοβέριζε θὰ πνίξει,
δὲ σεβάστηκε μήτε τὸ θεό,
καὶ τὸ πῶ μέγα : τόλμησε νὰγγίξει
τὸ σεβαστὸ ὄνομά σου, τὸ ψηλό.

Πρόσταξε, βασιλιά, τί θὲς νὰ γένει!»
— «Νὰ κρεμαστεῖ!» μὲ μιὰ εἴπανε φωνή
οἱ τριγύρω στὸ ρήγα καθισμένοι.
Μὰ σκυμένος ὁ ρήγας δὲ μιλεῖ.

— «Ἐνας ἀλήτης ἀπ αὐτοὺς ποὺ ζοῦνε
συμπόντας καὶ κεντώντας τὸ λαὸ
ὅσα ἔχει ἀπ τὸ θεὸ νὰ μὴν τάρκοῦνε,
καὶ τοῦ κηρύχνουν ἄγριο σηκωμό.

Καὶ ρίξιμο καὶ σύντριμμα ὄσων στέκουν
βαλτὰ ἀπ τὸν οὐρανὸ τόσο σοφά,
καὶ στὸ φτωχό του νοῦ τὸ μῦθο πλέκουν
πὼς ἀδικιὰ τὸν κόσμον κυβερνᾶ.

Μέγας κίντυνος εἶνε τέτιοι πλάνοι·
ποὺ τοὺς σαρόνει ἀπ τὴ θωριά τῆς γῆς,
γιὰ τὸ καλό της ἔργο μέγα κάνει.
Βασιλιά, νὰ προστάξεις μὴν ἀργεῖς!»

«Νὰ κρεμαστεῖ!» ἢ ἀρχοντιὰ καὶ πάλι κραῖζει,
μὰ ὁ βασιλιάς πάντα σκυφτὸς σωπᾶ.

Κι ὁ πρῶτος ξαναλέει : «Μὴ σὲ τρομάζει
ὄ,τ' ἐδῶ σοῦ ζητοῦμε, βασιλιά!»

Ἐνας ἀγύρτης θέλησε νὰ ρίξει
ὄ,τ' οἱ πατέρες ἔστησαν τρανὸ·
τὸ θρόνο σου ἀποκότησε νὰγγίξει,
νὰ βάλει πῶ ψηλά σου τὸ λαὸ.

Ἄν ἢ τόλμη ἀτιμώρητη τοῦ μένει,
στοχάσου τί μορεῖ αἴγριο νὰ γενεῖ!
Ὅ,τι στεριώθη μ' αἷμα δὲν τὰφίνει
ἀπὸ δούλους κανεῖς νὰ πατηθεῖ.

Βασιλιά, μὴ διατάξεις νὰ προστάξεις,
προστάξει μὲ τὸ στόμα σου ὁ θεός,
ποὺ σ' ἔχ' ἐδῶ σταυμένον νὰ φυλιάξεις
ὄ,τι τρανὸ ἔχει θεμελιώσει αὐτός.

Τὸ ἔργο χρόνια ποὺ ἀκλουθᾶς μὲ κόπο
λαμπρότερο στὸν κόσμον νὰ στηθεῖ,
τὸ θρόνο σου νὰ ὑψώσεις καὶ τὸν τόπο,
νὰ κάμεις τὴν πατρίδα μας τρανή!»

Κ' ἔγραψε ὁ βασιλιάς

Τὴν ἄλλη μέρα,
σὰ φώτισε ἢ αὐγὴ τὸν οὐρανὸ,
τὸ κορμὶ τοῦ νιοῦ σειοῦνταν στὸν ἄερα,
στοῦ πλατάνου τοὺς κλώνους κρεμαστό.

Νεκρὴ χήτη στὶς πλάτες ἀπλωμένα
τὰ μακρὰ κατὰμυρα μαλλιὰ,
τὰ μάτια ἄγρια κοιτάζουν πεταγμένα,
φριχτὴ τρομάζει, μελανὴ ἢ θωριά.

Καὶ μέρες κρεμαστός ἐκεῖ γιὰ τρόπο
νὰ μένει ἔχει προστάξει ὁ βασιλιάς.
Κάθε πιστὸς ἀλλάζει ἐκεῖθε δρόμο,
«Προδότη», λέει, «καλὰ νὰ τὰ τραβᾶς.»

Σὰν ἄνομο καθέννας τὸ κοιτάζει
ὡς σειέται στὸν ἄερα τὸ κορμὶ,
καὶ μόνο καμιᾶς κόρης δάκρι στάζει :
«Κοῖμα σὲ τόση νιότη εὐγενική!»

Καὶ παρέχει στὸ δρόμον μιζερμένους
σ' ἓνα βῆμα ὀλοτρόγουρα ὁ λαός,
ἀχνὸς γρικᾶ, βουβὸς καὶ τρομασμένος
πὼς μιλεῖ ἓνας τῆς χώρας διαλεχτός.

«Αὐτὴ εἶν' ἢ μοῖρα καθενοῦ προδότη
(παράδειγμα, λαέ, νὰ σοῦ γενεῖ!)

πὸν τὸν στέλνουν τῆς κόλασης τὰ σκότη,
νάρθει νὰ σοῦ μολέψει τὴν ψυχή.

Κι ἀνάντια σ' ἐκεινοὺς νὰ τῆ γυρίσει,
πὸν ἀφέντες μας τοὺς ἔβαλε ὁ οὐρανός,
τὴν ἔχτρα στὴν καρδιά νὰ σοῦ φουσήσει
σ' ὅ,τι νόμος τοῦ κόσμου εἶνε τρανός.

* Ἐκεῖνος πὸν τὰ πάντα ἔχει πλισμένα
μόνο μὲ μιὰ του δυνατὴ πνοή,
ὅπου τοῦ πρέπει βάζει τὸν καθένα,
ὅπου τοῦ ἀξίζει ἐκεῖ καὶ τὸν καλεῖ.

Αὐτὰ πὸν γύρο βλέπετε δὲν τάχει
ἢ Μοῖρα ἔτσι ριχμένα στὰ τυφλά·
δὲ μᾶς ἦρθε φερόμενος ὅπως λάχει
κι αὐτὸς πὸν τώρα ἐδῶ μᾶς κυβερνᾷ.

Μὰ τοῦ θεοῦ ἡ βουλή τὸν ἔχει βάλει
ἄξιο, ἀγαθό, τρανὸ καὶ δυνατό,
νὰ κάμει τὴν πατρίδα μας μεγάλη
καὶ τὸν παλιό μας νὰ συντρίψ' ἔχτρο.

Λαέ, εὐτυχία τῆς χώρας δὲ λογίεται
τὸ χόρτασμα ὅσων κατοικοῦν σ' αὐτή,
τρανός εἶν' ὁ λαὸς ἐκίως πὸν ἀρκεῖται
στὰ λίγα κι ἄλλους πόθους λαχαρεῖ.

Πὸν τὰ φθαρτὰ ἀγαθὰ δὲν τὸν δολόνουν,
κ' ἔτσι ποτὲ ἡ ψυχὴ του δὲν ξεχνᾷ
ἐκὶα πὸν μόνα τῆ ζωῆ σηκώνουν :
τὰ ἔργα τὰ τρανὰ καὶ δυνατὰ.

Κ' ἐσένα δῶ ὁ θεὸς σ' ἔχει σταλμένο
νὰ τοῦ πληρώσεις τὴν τρανὴ βουλή,
τὸν τόπο μας νὰ κάμεις ξακουσμένο,
τὴν πατρίδα μεγάλη, δυνατὴ.

Στοχάσου ποιὸς σοῦ δόθηκε μεγάλος
κόπος, ἀλλὰ καὶ δόξα εὐγενικιά,
τῆς γῆς νὰ γένεις τρόμος καὶ καθάλλος
λαὸς σ' ἐσὲ νὰ σκύψει ταπεινά.

Λαέ, στοχάσου τί σὲ περιμένει,
γύρο πολλοὶ σὲ ζώνουν φτονεροί,
πρέπει νὰ πέσουν ὅλοι ντροπιασμένοι
οἱ μισοὶ τῆς πατρίδας μας ὄχτροί.

Κι ὅλοι χάμου γυροὶ νὰ προσκυνήσουν
τὸ βασιλιά μας τὸν τρανὸ βαθιά,
κι ὅλα τῆς γῆς τὰ πέρατα νὰ ἠχήσουν :
Δόξα στὸν ἀντριωμένο βασιλιά !»

— « Δόξα στὸ βασιλιά ! » ἔκραξε κοντὰ του
« Δόξα στὸ βασιλιά ! » κάπια λαλιά,

« Δόξα στὸ βασιλιά ! » τὸ πῆραν κάτου
τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ μακριὰ πλατιά.

« Δόξα στὸ βασιλιά πὸν θυσιάζει
γιὰ μᾶς τὴν ἀκριβὴ του τῆ ζωῆ,
ἀνάξιος ὁ λαὸς πὸν κοπιᾶζει
πὼς νὰ χορτάσει μόνο τὸ ψωμί.

Οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶν' ἐδῶ σταλμένοι
γιὰ τὸ ψωμί μονάχα ἀπ τὸ θεό,
πλατιά, τρανὴ πατρίδα δοξασμένη
εἶνε τὸ πιὸ τρανύτερο ἀγαθό ! »

— « Πλατιά, τρανὴ πατρίδα ! » ξεφωνίζει
μπρὸς στὸ ρήτορα πάλι μιὰ λαλιά,
« Πλατιά, τρανὴ πατρίδα ! » ὄλο βουτίζει
πέρα τὸ πλήθος μακριὰ πλατιά.

« Καὶ μιὰ τρανὴ, πλατιά πατρίδα δίνει
στὸ λαὸ πιὸ περισσότερο τὸ ψωμί,
τρανὴ, πλατιά ἡ πατρίδα γιὰ νὰ γίνει
πρέπει νὰ πέσουν γύρο μας οἱ ὄχτροί ! »

— « Νὰ πέσουν οἱ ὄχτροί ! » ξαναφωνάζει
στὸ ρήτορα κοντὰ τρανὴ λαλιά,
« Νὰ πέσουν οἱ ὄχτροί ! » ἄγρια ξεσπάζει
τὸ κῆμα τοῦ λαοῦ μακριὰ πλατιά.

« Αὐτὸ θέλ' ἡ βουλή πὸν βασιλέβει
ψηλὰ καὶ κυβερνᾷ οὐρανὸ καὶ γῆ
καὶ στέλν' ἐδῶ τὸν ἔναν νὰ δουλέβει
κι ἄλλον ὅσους δουλέβουν νὰ ὀδηγεῖ.

Τὸ λόγο νὰ ρωτοῦμε ἐδῶ σταλμένοι
δὲν εἴμαστε καὶ χρέος μας ἴσθ
εἶνε στὸ ἔργο πὸν εἴμαστε βιασμένοι
νὰ κοπιᾶζομε δίχως βογγητό.

* Ἄλλοι σκλάβοι, ἄλλοι ἀφέντες, ὡς μᾶς ἔχει
ἡ βουλή Του διορίσ' ἐδῶ στὴ γῆς.
* Ἄλλοι σ' ἐκεῖνον πὸν μωρὰ πυντέχει
πὼς θάλλάξει τὸ δρόμο τῆς ζωῆς.

* Ἄλλοι σ' ὅπιον ὁ νοῦς του τὸ χορέσει
τὸ θέλημα νάλλάξει τοῦρανοῦ ! »
Κ' ἔδειξε ὁ διαλεχτὸς κατὰ τὴ θέση
πὸν σειοῦνταν τὸ κορμί τοῦ ἀντάρτη νιοῦ.

— « Ἄλλοι του, ἄλλοι του ! » ἀλάλαξαν τὰ πλήθη·
καὶ κράζει ὁ διαλεχτὸς πιὸ βροντερά :
« Ὅργη δεινὴ θεοῦ τὸν ἐκδικήθη
μ' αὐτὴν τὴν προσταγὴ τοῦ βασιλιά.

Χιλιόχρονο ὁ οὐρανὸς νὰ τὸν φυλάει
τοὺς προδότες βαριά νὰ τιμωρεῖ ! »

— «Χιλιόχροнос ο ρήγας μας!» βογγάει
σὺ θάλασσα ὁ λαὸς μὲ μιὰ φωνή.

Κ' ἡ βουὴ στὸ γαλάζιο φέβγει ἀέρα
καὶ σμίγει μὲ τίς μύριες μυρουδιές,
ποὺ ἐφροίνουν βασιλιὰ κι ἀρχόντους πέρα
σ' ὀλόχλωρα νησιὰ κι ἀκρογιαλιές.

Τοῦ κρεμασμένου μόνο ὡς νὰ σπαραίζουν
τὰ χεῖλη μὲ χαμόγελο πικρό,
μὰ τὰ μύτια ἄγρια, ἀσάλευτα κοιτάζουν
πρὸς κάπιο ὄνειρο μέγα, μακρινό.

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

(*Ἀπάνου στὴν «Ἀπόκριση» τοῦ κ. Κ. Χατζόπουλου. Κοίταξε «Νουμᾶ» ἀριθ. 380, 381, 382, 383, 384, 385 καὶ 386.*)

Κ' ὕστερα ἀπὸ τὴν πληροφορία τοῦ Νουμᾶ πὼς ὁ κ. Κωστής Παλαμᾶς ἐτοιμάζει πολυθελοῦς ἀπόκριση στὸν κ. Κωσταντῖνο Χατζόπουλο, νομίζω πὼς θὰ μοῦ δοθῇ καὶ μένα νὰ ραδιιάσω ἐδῶ λίγα μου λόγια. Ὅχι τόσο γιὰ ν' ἀναρῶμαι τὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς κριτικῆς τοῦ κ. Χατζόπουλου, (κι αὐτὸ γιὰτὴ θαρρῶ πὼς ὁ Ποιητὴς εἶναι ἀρμοδιώτερος ἀπὸ τὸν κάθε) ἔσο γιὰ νὰ ραδιιάσω μερικὲς μικρὲς γνώμες, ἀφοῦ μάλιστα θάναί σχετικὲς μὲ κάποια μου λόγια, ποὺ ὁ κ. Χατζόπουλος μεταχειρίστηκε συχνὰ στὴν «Ἀπόκρισή» του.

Πρῶτα πρῶτα θὰ ἤθελα νὰ πῶ στὸ μεταφραστικὴ τῆς «Ἰφιγένειας» πὼς ἐγὼ πρῶτος βρίσκουμαι ἀνάμεσα σὲ κείνους ποὺ ξέρουν νὰ λατρεύουν τὸν ποιητὴ τοῦ «Κρητικοῦ». Πρῶμα ὅμως ποὺ δὲ μ' ἐμποδίζει νὰγαπήσω τὸ ἄξι, ἔπου ἀλλοῦ κι ἂν τ' ἀπαντήσω. Ἡ μεγάλη ἀξία ἐνὸς Σολωμοῦ δὲ μοῦ εἶναι ξένη, καθὼς ξένη δὲ μοῦ εἶναι κ' ἡ ἀρχὴ πὼς ἡ τέχνη εἶναι πολυπρόσωπη καὶ πολυσύστατη. Ἐέρω ἀκόμα πὼς οἱ σημαντικὲς καλλιτεχνικὲς φυσιογνωμίες πρέπει νὰ ματριούνται μέσα στὴν ἴδια τους οὐσία, χωρὶς νὰ μεταχειριζόμεστε κοινὸ μέτρο τὰ συστατικὰ ἐνὸς ἀποκλειστικοῦ ποιητῆ, ἢ μερικὸς κανόνες, στενοὺς πάντα σὰν κανόνες, καὶ ποὺ τοὺς εἶναι δύσκολο νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὸ δογματισμὸ καὶ τὸ σχολαστικισμὸ.

**

Ὁ κ. Χατζόπουλος ρωτᾶει : ὁ Παλαμᾶς «ἔφτασε στὴν καλλιτεχνικὴ ἀριότητα, στὴν ἐκφραστικὴ δύναμη» τοῦ Σολωμοῦ ;

Εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ Σολωμὸς δὲν εἶναι τεχνίτης

ἀδιάπτωτος. Στὰ ἄρτια τοῦ ἔργου, ἀπὸ τὴν ἀούγκριτη γραφικότητα μιᾶς ἀναπαράστασης, ἢ ἀπὸ τὴν ἀφραστῆ γοητεία μιᾶς δοξαριάς του, πέφτει ξαφνικὰ, ἀνήμερος νὰ κλείσῃ τὴν ἰδέα του σὲ στίχο ἀντάξιο τῶν ἄλλων, ἀψεγάδιαστο κι ἔχι σακάτικο. Ἡ, ἐκεῖ ποὺ ἡ τέχνη του στέκεται σὲ ὁμομορφότερο βαθμὸ ἀξίας, τὸ ἔργο του εἶναι κομματιασμένο, ἔχι ἄρτιο, πρᾶμα ποὺ τὸ ρίχνω σὲ καλλιτεχνικὴ στενοχώρια τοῦ ποιητῆ νὰ ἐξωτερικέψῃ τὴ συνέχεια τοῦ μύθου καὶ τῆς ἰδέας του σὲ ὁμομορφὸς μορφῆς. Κ' ἔτσι μόνο στοχαζόμενος, μεταχειρίστηκα τὴν ἐκφραση «ἀτέλειωτη προσπάθεια», ποὺ τόσο παρεξήγησε ὁ κ. Χατζόπουλος. Λέγοντας ἀτέλειωτη προσπάθεια, δὲ θέλησα νὰ παραβλέψω τίς μεγάλες ἀρετὲς τῆς, ποὺ μπορεῖ νὰ τίς ἀγαπῶ περισσότερο κι ἀπὸ τὸν κ. Χατζόπουλο· θέλησα μονάχα νὰ τονίσω πὼς μέρος τῆς τόσης ὁμορφιάς πηγάζει ἀπὸ τὸ μισὸ τοῦ ἔργου, ποὺ τελειωμένο μπορεῖ νὰ μετατόπιζε τὴν ἐντύπωσή μας. Ὁ κ. Χατζόπουλος ἄς μὴν ξεχνᾷ τίς σχετικότητες· δηλ. τί θάταν οἱ «Ἐλεύτεροι Πολιορκημένοι» τελειωμένοι, ποιά ἡ μορφή τους ἢ ἐσωτερικὴ καθὼς κ' ἡ ἐξωτερικὴ· καὶ τί θάταν ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» ἂν μᾶς ἔμεναν μόνο λίγα του κομμάτια, λίγα του συντρίμματα ἀπ' ἐδῶ κι ἀπ' ἐκεῖ.

Ὁ Παλαμᾶς δὲ φτάνει βέβαια στὴν καλλιτεχνικὴ τελειότητα τῶ στερνῶν ἔργων τοῦ Σολωμοῦ· μὴ ἔχοντας ὅμως οὔτε τὰ κατρακυλίσματα, οὔτε τὰ χάσματα τοῦ τελευταίου, βρίσκεται σ' ἓνα συνοχικώτερο τεχνικὸ ἐπίπεδο, σὲ μεγαλύτερη καλλιτεχνικὴ ἀριότητα. Στὴν ἐκφραστικὴ δύναμη, ποὺ ὁ κ. Χατζόπουλος δὲ φκίνεται νὰ τοῦ πολυθρίσκη, ὁ Παλαμᾶς ἔφτασε σὲ σημαντικὸ ὕψος. Εἰπιβήθηκε σιωπὰ πὼς στοὺς στίχους του βρίσκει κανεὶς τὴν ὑγρότητα τοῦ γαλλικοῦ συμβολισμοῦ, γιὰ νὰ μεταχειριστῶ τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ κ. Eug. Clément· σ' ἄλλους, καθὼς στὰ λιγόστιχά του, τὸ πλεῖρο καὶ τὸ πλαστικὸ, καὶ γενικώτερα τὸ συγκέρασμα τῶ δυὸ παραπάνω τρόπων. Πλούτισε τὴ φτωχὴ μας μετρικὴ μὲ νέες ρυθμικὲς ἐφευρέσεις. Πάντα στοὺς νέους συστήσῃ ὑποταγὴ στὴν ἀριστοτεχνικὴ ἐκφραση καὶ ὑπομονὴ στὸ δούλεμα τοῦ τραγουδιοῦ. Καὶ γενικὰ ἡ τεχνικὴ φυσιογνωμία τοῦ Παλαμᾶ μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς εἶναι καθάρια φανερωμένη, γεμάτη ἀπὸ μέστωμα καὶ διθυραμβισμὸ.

**

Στὸ Σολωμὸ, καθὼς καὶ στοὺς περισσότερους μεγάλους λυρικοὺς τοῦ περασμένου αἰῶνα, δὲν εἶναι οὔτε ὁ *πραγματισμὸς στὴν ἐκφραση*, οὔτε ἡ *ἀκριβεία τοῦ ῥυθμοῦ*, οὔτε ἡ *πλαστικότητα τῆς μορ-*